

Bilişsel ve Duygusal Zekânın Birinci Basamakta Değerlendirilmesi

Umut Gök Balcı*, Tefvik Tanju Yilmazer*, Hasret Aygün*, Nazlı Soysal*, Kurtuluş Öngel*

*İzmir Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Aile Hekimliği Kliniği

ÖZET

Öğrenme, anlama, algılama, yeni durumlara uyma, analiz yapabilme, eleştiri yapabilme gibi genel bilişsel yeteneklerin tamamı zekâ kavramını oluşturur. Entelektüel zekâ; kavramlar ve algılar yardımıyla soyut ya da somut nesneler arasındaki ilişkiyi kavrayabilme, soyut düşünme, verileri değerlendirebilme, muhakeme etme ve bu zihinsel işlevleri uyumlu şekilde bir amaca yönelik olarak kullanabilme yeteneğidir. Duygusal zeka ise; duygusal farkındalık, duyguları yönlendirebilme, kendi kendini harekete geçirme, empati kurabilme ve ilişkileri yönetme yeteneklerini kapsamaktadır. Ağırlık olarak bu zekâların kullanım oranları bireyden bireye değişiklik göstermekle birlikte insanlar her iki zekâ türünü de kullanmaktadır. Kişinin başarılı olabilmesi için her iki zekâyı da ihtiyacı vardır. Aile hekimliği merkezleri, çocukların zekâ gelişimlerinin takibi için en uygun yerlerdir. Bunun yanı sıra; aile hekimlerinin de entelektüel ve duygusal zekâyı tanıyabilmeleri gereklidir. Bu yazıda entelektüel zekâ ve duygusal zekâ kavramları ile ilgili kuramlar ve tanımlamalar özetlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Algı, kavram, kuram, öğrenme, zekâ.

Evaluation of Cognitive and Emotional Intelligence in Primary Care

ABSTRACT

All of the general cognitive abilities; like learning, understanding, perceiving, complying with new situations, analyzing and making criticism constitutes intelligence. Intellectual intelligence is to understand the relationship between abstract or concrete objects with the help of concepts and perceptions, abstract thinking, evaluating data, reasoning and the ability to use these mental functions harmoniously for a particular purpose. Emotional intelligence includes emotional awareness, directing emotions, self-action, empathy and the ability to manage relationships. Although utilization rates of these intelligences may vary from individual to individual, people use both of them. People need both of the intelligences to be successful. Family medicine centers, are the perfect places to follow up childrens' intelligence progress. Besides; intellectual and emotional intelligence must be diagnosed by family doctors In this article, concepts related to intellectual intelligence and emotional intelligence theories and definitions were summarized.

Key words: Perception, concept, theory, learning, intelligence.

Balcı UG, Yilmazer TT, Aygün H, Soysal N, Öngel K. Bilişsel ve Duygusal Zekânın Birinci Basamakta Değerlendirilmesi. TJFMPC 2013;7(1):7-12.

Giriş ve Amaç

Aile hekimliği poliklinik uygulamalarında, sağlıklı bebek ve çocukların düzenli takipleri yapılmaktadır. Bebeklerin boy, kilo, baş çevresi, göğüs çevresi ölçümleri yapılarak takip çizelgelerine işlenmektedir. Aşı takvimine uygun olarak

aşılamalar yapılmakta, psikomotor gelişim takipleri, işitme ve görme muayene ve testleri yapılarak kayıt edilmektedir. Doğuştan kalça çıkığı muayenesi de yapılarak son derece önemli ve tedavisi mümkün olan bu patolojinin erken tespiti sağlanmaktadır. Çocukların takiplerinde de aynı şekilde boy, kilo ve kan basıncı izlemleri ve aşı takipleri yapılmaktadır. Çocukların persentil eğrileri çıkarılarak büyüme ve gelişmeleri izlenmektedir. Sonrasında ailelere beslenme önerilerinde bulunmakta, takiplerde çıkacak olası sorunların giderilmesi için tedbirler ve gerekli yönlendirmeler yapılmaktadır. Aile hekimliği uygulamaları; fiziksel, motor ve psikolojik gelişimin

İletişim adresi:

Kurtuluş Öngel, Doç.Dr.
İzmir Tepecik Eğitim Araştırma Hastanesi
Aile Hekimliği Kliniği
Tel:0.505.6487644
e-mail: kurtulusongel@gmail.com
Geliş Tarihi: 02.01.2013
Kabul Tarihi: 22.03.2013

yanı sıra zekâ gelişiminin de en güzel şekilde takip edilebilmesi için bir fırsat oluşturur.

Öğrenme, anlama, algılama, yeni durumlara uyma, analiz yapabilme, eleştiri yapabilme gibi genel bilişsel yeteneklerin tamamı zekâ kavramını oluşturur. Bireyler zihinsel değerlendirmelerini zihinsel yeteneklerini kullanarak yaparlar.

Geçen yüzyılın ortalarına kadar zekâ konusunda klasik entelektüel zekâ üzerinde durulmuş, bu da matematik ve fen bilimleri konusunda başarılı olanlar diğerlerinden daha zekidir şeklinde yanlış bir algının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Günümüzde ise zekânın aynı zamanda duygusal özellikler de içerdiği kabul edilmektedir. Genel olarak zekâ; sayısal, sosyal ve mekanik olmak üzere üç boyutta değerlendirilmektedir. Sayısal zekâ matematiksel beceriler, sosyal zekâ insanlar arası ilişkilerde yeterlik ve toplumsal uyum, mekanik zekâ ise psikomotor becerilerle açıklanmaktadır. Klasik olarak kabul edilen entelektüel zekânın (IQ) yanı sıra, duygusal zekânın (EQ) da, zekâ kavramı içinde incelenmesi gerekir.

Entelektüel zekâ; kavramlar ve algılar yardımıyla soyut ya da somut nesneler arasındaki ilişkiyi kavrayabilme, soyut düşünme, verileri değerlendirebilme, muhakeme etme ve bu zihinsel işlevleri uyumlu şekilde bir amaca yönelik olarak kullanabilme yeteneğidir. Doğuştan sahip olduğumuz, genetik yolla sonraki nesillere aktardığımız ve merkezi sinir sistemi işlevlerini kapsayan entelektüel zekâ, belli zihinsel yeteneklerden oluşur. Bunlar arasında, kelimeleri tanıyıp anlama, matematiksel işlemleri hızla yapma, iki ve üç boyutlu algılama, görsel ve işitsel hafıza ve muhakeme yeteneği sayılabilir.

Duygusal zeka; duygusal farkındalık (özbilinç), duyguları yönlendirebilme, kendi kendini harekete geçirme, empati kurabilme ve ilişkileri yönetme yeteneklerini kapsamaktadır. Basit bir tanımlama ile duygusal zekâ duyguların akıllıca kullanımıdır. Duygular insanı anlamada, düşünce ve davranışlarını anlamlandırmada oldukça önemli bir role sahiptirler (1). Duygusal zekâ kavramı, yeni bir kavram olmakla birlikte son yıllarda bu konuda çalışmalar hızla artmaktadır.

Entelektüel zekâ ve duygusal zekâ birbirine karşıt değil, birbirinden ayrı becerilerdir ve birbirlerini tamamlamaktadırlar. Ağırlık olarak bu zekâların kullanım oranları bireyden bireye değişiklik göstermekle birlikte insanlar her iki zekâ türünü de kullanmaktadır. Kişinin başarılı olabilmesi için her iki zekâya da ihtiyacı vardır.

Bu yazıda entelektüel zekâ ve duygusal zekâ kavramları ile ilgili kuramlar ve tanımlamalar

özetlenerek; özellikle aile hekimlerine bu tanımlamalar konusunda bilgi sahibi olmaları amaçlanmıştır. Bu sayede, çocukların rutin taramaları sırasında zekâ düzeylerinin de araştırılması hedeflenmiştir.

Entelektüel Zekâ Kavramı

Zekâ, canlılarda en çok ilgi uyandıran ve araştırılan özelliktir. Zekâyı ilk tanımlayan Fransız psikolog Alfred Binet olmuştur. Binet zekâyı, dış dünyanın algılanması, algıların bellekte yerleşerek bir içerik oluşturulması ve bunun üzerinde düşünülme süreci olarak tanımlamıştır (2). Yani Piaget'e göre zekâ zihnin değişme ve kendini yenileme gücüdür. İnsanın bilinmeyen bulabilmesi, neden-sonuç ilişkileri kurabilmesi ve benzerliklerle farklılıkları ayırt edip anlayabilmesi hep zekâsı yardımıyla olmaktadır (3). Zekâ ile ilgili pek çok tanımlama yapılmasına rağmen, bu konudaki tüm hipotezler zekânın biyolojik temelleri olan ve geliştirilebilecek bir potansiyel olduğu üzerinde birleşmektedir. Yani zekâ doğuştan sahip olduğumuz ve genetik yolla sonraki nesillere aktardığımız öğrenme, tecrübe ve çevresel faktörlerin etkilediği bir bileşimdir (4).

Kuramsal olarak zekânın doğuştan itibaren iki dekat boyunca geliştiği, yirmili yaşlardan sonra öğrenme ile bilgilenmenin arttığı ancak zekâ kapasitesinde gelişme olmadığı kabul edilmektedir. Zekâ ile ilgili başlıca kuramlar şu şekildedir: (4)

İki Faktör Kuramı:

İngiliz psikolog Charles E. Spearman yaptığı araştırmalarda insanın zihinsel etkinliklerinin tamamında ortak bir noktanın bulunduğunu iddia etmiş ve bunu zekâ kavramı olarak nitelendirmiştir. Bu araştırmacıya göre bir alanda yetenekli olan bir kişi genel olarak diğer alanlarda da yeteneklidir (5).

Alfred Binet Kuramı:

Binet; zekânın algısal motor becerilerle ilgili değil, akıl yürütme ve problem çözme becerileri ile ölçülebileceğini varsaymış ve ilk zekâ testlerini geliştirmiştir. Bu araştırmacıya göre zekâ genetik bir mirastır ve çok az bir gelişme kapasitesine sahiptir. Hafıza, yaratıcılık, dikkat, anlayış, etki altında kalma, estetik ve ahlaki duygu, kas gücü, irade gücü, görme algısı gibi özellikleri araştırmaya önem vermiştir (4).

Wechsler Kuramı:

Bu yazar, zekâyı birbirinden yarı bağımsız, ancak birbirleri ile ilişkili alt yeteneklerden oluşan bir genel yetenek olarak tanımlamıştır. Alt yeteneklere ilişkin ölçüleri toplanmasıyla genel yeteneğin ölçülebileceğini savunmuştur. Ülkemizde de

uyarlaması yapılmış ve uygulanmakta olan Wechsler zekâ testini geliştirmiştir (6).

L. Thurstone Kuramı:

Thurstone, zekânın, her biri diğerinden farklı bir zihin gücünü gerektiren yetenek gruplarından oluştuğunu öne sürmüştü ve sayısal, sözel, yersel, kelime akıcılığı, akıl yürütme, bellek, algı gibi faktörleri tanımlayarak Temel Yetenekler Testi'ni geliştirmiştir (6). Thurstone'ın ifade ettiği faktörler arasında sözel yetenek, sayısal yetenek, genel muhakeme yeteneği, yer-mekân ilişkileri, kelime akıcılığı, bellek faktörü ve algısal faktörler yer alır.

Üç Aşamalı Zekâ Kuramı:

Zihinsel yetenekler üzerinde faktör analizi teknikleri ile yapılan uzun araştırmalardan sonra, zihinsel niteliklerin ilişkilerini basit olarak ifade etme amacına yönelik modeller düşünülmüştür. Bunlardan birisi olan Guilford'un üç boyutlu zekâ modeli bilgisayar sistemlerindeki işleyişe benzer girdi-işlem-çıkış şeklinde sıralı bir düzenleme getirmektedir. Bu modelde zihinsel nitelikler içerik-işlem-ürün olmak üzere üç boyuta göre sınıflandırılmıştır (4).

Sosyal Zekâ Kuramı:

Thorndike henüz 1920 yılında sosyal zekâ kavramını ilk kez ortaya atarak üç tip zekâ olduğunu ileri sürmüştür. Bunlar soyut zekâ, mekanik zekâ ve sosyal zekâdır. Thorndike sosyal zekâyı, insanları anlama ve idare etme, insan ilişkilerinde bilgece davranma yeteneği olarak tarif etmiştir (4).

Çoklu Zekâ Kavramı:

Zekâ ile ilgili pek çok tartışma zekânın genetik faktörlerden mi, yoksa çevresel etkenlerden mi daha çok etkilendiği üzerine olmuştur. Önceleri inanılan zekânın genetik bir kazanım olduğu ve geliştirilemediği fikrinin aksine, bu gün zekânın çevresel faktörlerden etkilendiği ve geliştirilebilir bir kavram olduğu görüşü hakimdir. Kalıtımla gelen özellikler uygun çevresel etkenler ve koşullarda ortaya çıkabilir (7).

Howard Gardner'in çoklu zekâ teorisi ise klasik yaklaşımların aksine zekâ kavramına değişik bir boyut getirmiştir. Gardner insan zekâsının objektif bir şekilde ölçülerek nümerik değerler elde edilebileceğini savunan geleneksel anlayışı eleştirerek zekânın tek bir etkenle açıklanamayacak kadar çok sayıda yeteneklerin birleşimi olduğunu ileri sürmüştür. Bu araştırmacının yaptığı tanıma göre; kültürel değer veya değerleri olan, bir ürün veren ortaya koyabilen, problem çözme yeteneği olan bir kimseye zekidir denebilir (8).

Duygusal Zekâ Kavramı:

Duygusal zekâyı ilk kavramlaştıran Gardner, duygusal zekâyı uyum becerilerinden meydana gelme, bununla birlikte kişinin duygularının ve kabiliyetlerinin farkında olma, bunları hayatına yön vermede bir kaynak olarak kullanma şeklinde tanımlamıştır (4). Peter Salovey ve John Mayer 1990 yılında yayınladıkları iki makale ile duygusal zekâ kavramı için *"bir kişinin kendisinin ve başkalarının duygularının farkında olabilmesi, onları ayırt edebilmesi ve kişinin düşünce ve eylemlerinde bu bilgiyi kullanabilmesi"* şeklinde bir tanım yaptılar (9,10). Salovey ve Mayer bazı insanların diğerlerinden, kendi duygularını tanımlamada, başkalarının duygularını tanımlamada ve duygusal konularda problem çözmede daha iyi olabileceğini ortaya koymuşlardır. Mayer ve Salovey'in modelinde duygusal zekâ, duyguları algılamak ifade etmek ve kontrol etmek yetenekleri ile tanımlanmaktadır. Yazarlara göre bu yeteneklerin tümü bilişsel zekâ ile ilişkili olup, duyguların kendileri ve düşüncelerle etkileşimi bilişsel süreçte olmaktadır. Bu modelde zekânın içsel yapısı ile ilgili yorumlar bulunmakta ve bunun bireyin yaşamında nasıl etkiler oluşturduğuna dair tahmin ve düşünceler yer almaktadır (11). Duygu; bir his ve bu hisse özgü bazı düşünceler, psikolojik ve biyolojik durumlar ve hareket eğilimleridir. Feldman duyguyu mutluluk, umutsuzluk, keder gibi hem bilişsel hem de fizyolojik tabanları olan ve davranışları etkileyen faktörler olarak tanımlamakta ve duyguların organize tepkiler olduğunu söylemektedir (12). Daniel Goleman'a göre duygusal zekâ; kişinin kendi duygularının farkında olması, empati yapabilmesi ve duygularını düzenleyebilme becerisidir. Yine aynı araştırmacıya göre bireyin yaşam başarısı, kendi duygularını dengeleyebilme ve yönetebilme başarısına bağlıdır (13). Reuven Bar-On'a göre duygusal zekâ ise; bireyin kendisini ve diğerlerini anlayabilmesini, başka bireylerle ilişki kurabilmesini ve bulunduğu çevreye uyum sağlayıp, o çevreyle başa çıkabilmesini sağlayan yeteneklerden oluşur. Böylelikle duygusal zekâ kişinin stresle başa çıkabilme ve uyum gücü artırarak başarıyı getirir (14,15).

Goleman'a göre insanda akılcı ve duygusal olmak üzere iki zihin vardır. Zihinsel yaşantımızı oluşturan bu iki kavrama yeteneği birbirinden tamamen farklı olmakla birlikte etkileşim halindedirler ve genel zihinsel yaşantımızı oluştururlar (9). Akılcı zihin, çoğunlukla farkında olduğumuz kavrama tarzı olup daha bilinçlidir. Duygusal zihin ise güçlü ve heyecanlı olup bazen mantık sınırlarının dışında kalır. Her iki zihin, çoğunlukla uyum içinde çalışırlar ve hayatımızı şekillendirmemize yardımcı olurlar.

Duygular, akılcı zihnin işleyişine katkıda bulunurken, akılcı zihin de duygusal verileri şekillendirir (1,13).

Son yıllardaki teknolojik gelişmelere paralel olarak beynin görüntülenmesindeki ilerlemeler beyin ve duygusal zihnin nasıl çalıştığı konusundaki araştırmaların artmasına ve önemli bilgilere ulaşılmasına olanak sağlamıştır. LeDoux tarafından yapılan bazı araştırmalarda, amigdalanın duygusal zihin açısından çok önemli bir role sahip olduğu gösterilmiştir. LeDoux'a göre nucleus amigdala, yaygın sinir bağlantıları ağı sayesinde duygusal bir aciliyet durumunda, akılcı zihin de dahil olmak üzere, beyin büyük bir bölümünü kontrol etmekte ve yönlendirmektedir. Bu çalışmalarda göz ya da kulaktan gelen duyu sinyallerinin önce talamusa, oradan da tek bir sinapsla, amigdalaya ulaştığı saptanmıştır. Talamusdan çıkan ikinci bir sinyal ise düşünen beyne yani nörokortekse ulaşmaktadır. Duyu sinyallerinin tek bir sinapsla amigdalaya ulaşması, amigdalanın nörokorteksten daha önce tepki verebildiğini göstermektedir. Bu ve benzeri çalışmalardan elde sonuçlar henüz kesinlik kazanmamış olsalar da, duygusal zihin / akılcı zihin açıklamalarının destek görmesine ve duygusal zihnin akılcı zihinden önce devreye girmesinin açıklanmasına önemli katkılarda bulunmaktadırlar (1,16-18).

Goleman duygusal zekâyı genel becerilerden oluşan beş ana yetenek başlığı altında toplamıştır (19).

Duygusal Farkındalık (Özbilinç):

Belli durumlarda ne hissettiğini bilmek duygusal zekânın temelidir. Duyguları tanımak, bu farkındalığı davranışlara yansıtabilmek ve kullanmak kendini açık bir biçimde ifade edebilmektir. Birey duygularının her an farkında olmak suretiyle içgörü kazanabilir. Bu bireyler duygularını ifade edebilir, düşüncelerini güvenle dile getirebilirler (1,19).

Duygularını Yönlendirmek:

Duygularla başa çıkabilme yeteneğidir. Duygular oluşurken bunun nedenlerini anlamak ve o duyguyu kontrol edebilmektir. Kişinin sorunlar karşısında yeterli düzeyde oto-kontrol, özgüven ve esneklik gösterebilmesidir. Acı çekmek, üzüntü, stres gibi durumlarda bunun üstesinden gelip, tekrar eski haline dönebilme becerisidir. Duygusal zekâ açısından gelişmiş olan bireyler duygularını bastırmak yerine, bir denge kurarak hayatlarını sürdürebilen kişilerdir (1,15,19).

Kendini harekete geçirme:

İnsanın kendini motive edebilmesi için öncelikle duygularını bir amaç etrafında toplayabilmesi

gerekir. Doyumu erteleyebilme ve fevri davranışları engelleyebilme başarısının altında yatan çok önemli bir özelliktir. Kendini motive edebilme yeteneğine sahip kişiler yüksek performans göstermek suretiyle daha üretken ve etkili olurlar (1,20).

Empati:

İnsanın kendini diğer insanların yerine koyması karşısındaki bireyin düşünce ve duygularını anlayarak onun penceresinden bakabilmesidir. İnsanlarla ilişkilerinde başarılı olmanın esaslarından birisi olan empati, başkalarının duygu ve gereksinimlerine duyarlı olma yeteneğidir. Empatik sürecin tamamlanması için empatik anlayışın karşısındaki kimseye geçirilmesi gerekmektedir. Bunun içinde jest ve mimikler ya da sözlü ifadeler veya her ikisi birden kullanılır (1,4). Empatinin bileşenleri konusunda araştırmacılar arasında bazı görüş ayrılıkları olmakla birlikte, empatinin bilişsel ve duygusal bileşenlerden oluştuğu üzerinde bir görüş birliği vardır (21,22). Yani bir kişiyi sadece anlamak empati kurmak için yeterli değildir.

İlişkileri Yönetebilmek:

Duygusal zekâyı oluşturan bir diğer bileşen de insanlarla olan ilişkileri yürütebilmektir. İlişkileri sağlıklı bir şekilde yönetebilmek, bir bakıma başkalarının duygularını idare edebilme becerisidir. Bu yeteneğe sahip kişiler topluluk içinde popülarite kazanır, kişiler üzerinde etkili olurlar ve gruplara liderlik ederler. Bu becerileri iyi gelişmiş kişiler, insanlarla sorunsuz bir etkileşim içinde parlak bir sosyal hayat sürerler. Bu becerilerden yoksun kimseler ise toplum içinde itici ve duyarsız bireyler olarak görülürler (1,4,19).

Zekânın Ölçülmesi:

Psikomotor gelişim; bebeklerde başın dik tutulması, çevreye tepkiler, algılama durumu gibi temel gelişim göstergelerini içermekteyken, çocuk büyüdükçe alkış yapma, sesleri takip etme, destekli oturma gibi daha karmaşık psikomotor aktiviteleri içermektedir. Daha sonrasında konuşma, düzgün yürüme gibi faaliyetler gelmektedir. Aile hekimliği polikliniklerinin günlük pratiğinde yer alan psikomotor gelişim takipleri tüm bu aktivitelerin yer aldığı ve zamanlamasının belirlenmiş olduğu çizelgeler aracılığı ile yapılmaktadır.

Zekâyı ölçmek fikri her zaman en az zekâ kadar ilgi çeken bir konu olmuştur. Bu amaçla günümüze kadar pek çok araştırmacı tarafından çalışmalar yapılmış ve çeşitli zekâ testleri geliştirilmiştir. Ancak zekâyı ölçmek her zaman tartışmaya açık bir konudur. Bireyin ne tür bir zekâyı sahip olduğunu belirlemek için, bu amaçla geliştirilen testlerden yararlanılmaktadır. Ancak bireylerin değişik kişilik

yapıları, duygusal ve düşünsel yapılarının farklılığından ötürü, standardize edilmiş zekâ testleri dahi bazen yanıltıcı olabilmektedir. Zekâ testi geliştirme konusunda ilk olarak Fransa Eğitim Bakanlığı tarafından Alfred Binet, okul programlarına uyum gösteremeyen öğrencilerin belirlenmesine yönelik hazırladığı test sorularıyla ilk zekâ testlerinin temelini atmıştır. Binet'in geliştirdiği zekâ testi, Stanford Üniversitesi'nde zekâ konusunda çalışmalar yapan Terman tarafından uyarlanmış ve Stanford-Binet zeka testi olarak yayınlanmıştır (23). Ardından William Stern 1912 yılında zekâ ölçeğini basit bir formüle indirgemıştır. Stern'e göre $100 \times (\text{Zekâ yaşı/takvim yaşı})$ zekâ düzeyini vermektedir. Zekânın ölçülmesinde kullanılan bir başka test de Wechsler'e aittir. Wechsler'e göre zekâ rasyonel düşünebilme, çevresi ile etkileşimde bulunabilme ve amaçlarına ulaşabilmede kendini gösteren genel ve dünya çapında kapasitedir. Wechsler'in geliştirdiği test Stanford-Binet zekâ testinden farklı olarak zihnin sadece sözel yanlarını değil, sözel olmayan yanlarını da ölçen alt testleri de içerir (4,24). Öte yandan, mevcut zekâ testleri ile ölçülen zihinsel becerilerin yetersiz ve kısıtlı olduğunu savunan Gardner'a göre zekâ, sadece bilişsel değil, aynı zamanda güdüsel ve duygusal faktörlerden kaynaklanmakta olup kültürel ve sosyal bir dizi değişkenin olumlu ya da olumsuz etkisiyle, farklı yönlerde gelişebilmektedir (8).

İnsanoğlu birbirinden tamamen farklı olan akılcı zihin ve duygusal zihne sahip olup, bunlardan birincisiyle düşünmekte, diğeriyle ise hissetmektedir. Bu iki zihin sürekli etkileşim halindedir. Akılcı zihin, çoğunlukla farkında olduğumuz bir kavrama tarzı olmakla birlikte bilincimize daha yakındır ve düşünüp tartarak değerlendirmeler yapar. Duygusal zihinse güçlü, bazen fevri bazen de mantıksız olabilen bir kavrama tarzıdır (19). IQ ve EQ birbirine karşıt değil, birbirinden ayrı becerilerdir ve birbirlerini tamamlarlar (25). Ağırlık olarak bu zekâların kullanımı oranları bireyden bireye değişiklik göstermekle birlikte, insanlar her iki zekâ türünü de kullanmaktadır. Kişisel başarı için her ikisi de gereklidir.

Sonuç olarak zekâ; keskin sınırlarla net bir şekilde tanımlanamayan bir kavram olup, öğrenme, anlama, algılama, yeni durumlara uyum sağlayabilme, muhakeme ve eleştiri yapabilme gibi çok sayıda genel bilişsel yeteneğin bir araya gelmesi ile oluşan bir kavramdır. Son yıllarda yapılan araştırmalar, IQ'nun hayattaki başarıya katkısının %10'dan fazla olmadığını göstermektedir (26). Tek başına yüksek IQ seviyesine sahip olmak, başarılı veya mutlu bir yaşamın garantisi olmadığı

gibi, kişiyi toplum içerisinde saygın bir yere taşımak için de yeterli değildir. Günümüzde halen IQ ve buna ikincil olarak ortaya çıkan akademik başarılar, toplum için son derece önemli olarak görülmekte ve hayatımızda büyük önem taşıyan sosyal ve duygusal becerilerin geliştirilmesi ihmal edilmektedir. Oysa duygusal ve sosyal kapasitesi gelişmiş, yüksek EQ seviyesine sahip olan bireyler yani, duygularının farkında olan ve onları kontrol edebilen, empati yapıp ilişkilerini ustaca idare edebilenler hayatta daha başarılı olup, ön plana çıkabilmektedirler (19,26).

Aile hekimliği uygulamalarında ve birinci basamak sağlık hizmetlerinde, psikomotor gelişim izlenirken, ailelerden alınacak anamnez ve hekim değerlendirmesi sonucunda otizm, hiperaktivite sendromu, konuşma bozukluğu, zekâ geriliği veya motor koordinasyon bozukluğu gibi çocuğun erken tanısıyla geleceğine ve yaşam kalitesine katkıda bulunulabilir. Özellikle birinci basamakta verilen ana-çocuk sağlığı hizmetleri ve sağlam çocuk birimlerindeki gelişim takipleri büyük önem taşımaktadır. Gelişiminin sorgulama ve değerlendirilmesinin, üçüncü aydan başlanarak yaşamın ilk iki yılında üçer aylık aralıklarla ve sonrasında yıllık taramalarla sürdürülmesi önerilmektedir (27).

Kaynaklar

1. Tuğrul C. Duygusal Zekâ. Klinik Psikiyatri, 1999;1:12-20.
2. Öner N. Türkiye'de kullanılan psikolojik testler İstanbul: Boğaziçi Yayınları;,. 1997.
3. Zekiye K. Orta öğretim öğrencilerinin çoklu zekâ alanlarına göre bilgisayara yönelik tutumlarının karşılaştırılması. Yüksek lisans tezi 2011; Sakarya Üniversitesi.
4. Emine Y. Duygusal zekâ gelişim programının, eğitilebilir zihinsel engelli öğrencilerin davranış problemleri üzerindeki etkisinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi 2006; Çukurova Üniversitesi.
5. Özdemir L. Yaratıcı Drama Dersinin Duygusal Zekâ Gelişimine Etkisi. Yüksek Lisans tezi 2003; Uludağ Üniversitesi.
6. Aydın M. Liderlik ve Liderlik Zekâsı. Doktora Tezi 2001; Hacettepe Üniversitesi.
7. Saban A. Çoklu zekâ teorisi ve eğitim, 5.Baskı, Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım; 2005.
8. Gardner H. Zihin Çerçevesi Çoklu Zekâ Kuramı İstanbul Alfa Basım Yayın, 2004.
9. Salovey P, Mayer JD. Emotional intelligence. Imagination, Cognition and Personality, 1990;9(3):185-211.

- 10.Mayer JD, DiPaolo M, Salovey P. Perceiving the affective content in ambiguous visual stimuli: A component of emotional intelligence. *Journal of Personality Assessment*, 1990;54:772-781.
- 11.Mayer JD, Perkins DM, Caruso DR, Salovey P. Emotional intelligence and giftedness. *Roeper Review* 2001;23:131-137.
- 12.Feldman RS. Understanding psychology. New York: McGraw Hill Inc. 1996;48(2):97-125.
- 13.Goleman D. Emotional intelligence: Why it can matter more than IQ. London: Cox & Wyman Ltd. 1996.
- 14.Çakar U, Arbak Y. Modern yaklaşımlar ışığında değişen duygu-zekâ ilişkisi ve duygusal zekâ. *DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2004; 6(3):23-48.
- 15.Girgin G. Üniversite öğrencilerinde duygusal zekânın bazı değişkenler açısından incelenmesi. *TRNC Journal of National Education* 2009;3:1-12.
- 16.LeDoux JE. Emotion and the limbic system concept. *Concepts in Neuroscience* 1992;2:169-199.
- 17.LeDoux JE. Emotional memory systems in the brain. *Behavioral Brain Research* 1993; (1-2):69-79.
- 18.LeDoux JE. Brain mechanisms of emotion and emotional learning. *Curr Opin Neurobiology* 1992;2(2):191-197.
- 19.Goleman D. Duygusal Zekâ: Neden IQ'dan daha önemlidir İstanbul: Varlık Yayınları; 2001.
- 20.Goleman D. İş başında duygusal zekâ. İstanbul: Varlık Yayınları; 2000.
- 21.Pecukonis EV. A cognitive/affective empathy training program as a function of ego development in aggressive adolescent females. *Adolescence* 1990;25(97):59-76.
- 22.Porsky RH. The young children's empathy measure: Reliability, validity and effects of companion animal bonding. *Psychological Reports* 1990;66:931-936.
- 23.Becker KA. History of the Stanford-Binet intelligence scales: Content and psychometrics. *Stanford-Binet Intelligence Scales*, 5th ed. Assessment Service Bulletin No. 1, 2003; 2-3.
- 24.Wechsler D. The Wechsler Intelligence Scale for Children, 3rd ed., San Antonio, Texas; 1991.
- 25.Brockert S, Braun G. Duygusal Zekâ Testleri. İstanbul: MNS Yayıncılık; 2000.
- 26.Çetinkaya Ö, Alparslan AM. Duygusal zekânın iletişim becerileri üzerine etkisi: Üniversite öğrencileri üzerinde bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 2011;16(1):363-377.
- 27.Bodur Ş, Soysal Ş. Otizmin erken tanısı ve önemi. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi* 2004;13(10): 394-398.